

Беш чылды- хуусаа бетинде

«СЭМП-ниң XXV съездин төлөптүг уткуур дээш социалисттик чарыш дугайында» СЭМП Төп Комитетиниң докталаын бистик чуртувустун ажилчы чоннары аажок улуг сөрүк киришкени-биле уткаан. Номелда куралдарын дилеп тывар, эвээш чарыгдалдарыг, эки шынарлыг, хөй продукция бээр деп чүткүл ам күш-ажылчы чарыштың көл утказы апарган. Беш чылдык аналдаларын хуусаа бетинде куу-сеткенини дугайын мурнакчы коллективтер рапорттар турар. Ол дугайында СЭТА-ның корреспонденттериниң дыкналып турары болза:

ТУЛА, Шекинскиниң «Азот» дээр бугуруге каттыжышы-ымындын беш чылдык эгезинден бээр минералдык чөмүшкүндиге чүдүргөн чүс муң чыгам демир-орук вагоннарын чоруткан. Ынчангаш кол продукция бугуругу үндүренини беш чылдык хуусаа бетинде күшүттүнгөн.

Ажылдап турар дериглери чартырын, бугу-ле технологтуг ажилдары комплексиг механизастарын болгаш автоматчыларын көрүп турар шенденени ийги үе-чөдөзүн Шекинскиге боттандырганчы-биле ол күш-ажылчы тириликке хандырынган. Телевизия-тигиш программаны химиктер чедикшикниг боттандырып турар.

Түниел көнчүг өвүнчүг болган: цехтерин төлөсөлө күчүзүн барып үштүп бир кезинде амьырган, үнүш-дүжүт витаминдерин нылып үндүрери чыдаа каш-каш чүс тонна немей көвүдүз, а күш-ажылдык бугуругулууну беш чыл төнчүзүгө планнат-тынган деннеи хуусааындан 14 ай мурнады чедип алдынган.

Каттыжышкынын коллативин чыл төнчүзүгө чедир беш чыл планынга немей ам-даа чартым миллион тонна чедикшидигелерин бээрин шиттирмиз.

ДЗЕРЖИНСК. (Горький обл.) Автоматиканың дуржулга-конструктор бюрозунуң Дзержинск салбырынга приборлар нылып үндүрери 1970 чылдыңага дендезге дөртөн азыг хуу немей өскөн. Оң коллативти бугуругулуунуң чөмүшкениг болгаш күш-ажылдык бугуругулуунуң өстүрениниң талазы-биле беш чылдык онаалдарын хуусаа бетинде күшүттөн.

Коллативти чедикшикни салбырын эртемденериниң, конструкторларын болгаш бугуругулуларынң нады ажилдагызындан дыка хамарыыр. Чап приборларны чөмүшкениг тургузуп турарынын үзүндө-ле оң тургузукчулары у приборларны массалык бугуругулуунуң үзүндө күш-ажылдык бугуругулуунуң бедириниң оргаларын дилеп тыва бээр, а бугуругулулар боттарынын элчүндө, схемаларын бөдүүнчүдөр, элчүшкенин технологизация экижидер талазы-биле эвээш эвес сумелерин берип турар. Чагыс эки шикчи кирген хроматографтарны чөмүшкениг тургусканы болгаш оларны бугуругулуларын шикшидип алганы оң чижээ болур. Поибордуң анык-бүдү хевирлерин белеткээриниң үзүндө стандарттыг блоктарны амылгааны безин күш-ажылдык бугуругулуунуң барык 20 хуу улагаттырар арганы берген.

ТКВАРЧЕЛИ (Грузин ССР). «Тиварчугель» каттыжышынында ССРЭ-ниң 50 чылы атыг эң улуг шахтаның коллективти тоску беш чылдык онаалдарын күшүсөилениниң дугайын рапорттаан. Бедик шынардыг 900 муң тонна хөмүрдүшү кызып тилкэн.

Маңа эй санында-ла ортумад-биле 204 метр даг ажилдарын кылып эритип турар, ол болза пландан 26 метр хөй. Бедик бугуругулуугу техника болгаш механизация база автоматчылыга ажилдык чедикшикниг бөлүруге кидит берген. Беш чыл планының чөмүшкениг боттарында боттандырылган механизацияны деннеи дарт на-таш өскөн, ол чорук хөмүрдүшү тышкынык бедик темпикин хандырган.

ДЕЛЕГЕЙГЕ БЫЖЫГ ТАЙБЫН ДЭЭШ

Чүректин кыйгызы-биле

Тайбынын совет фондузунга дузаларынын республика, хоорай болгаш район комитеттери бистик республикада амылдап турар. Хөй-ниити эгелээшкенин бугууга амылдап турар ул комитеттериниң ажил-чорудууларынын дугайын чугалап бээр бистик корреспонденттер Тайбын камгаланын Тыва республикада комитетиниң харысалгалыг секретары, чогаалчы Леонид Борандавич Чадамбадан дилээн. Оң чугалааны болза:

— СЭМП-ниң XXIV съездинде ажилдап кылган Тайбын программаны чедикшикниг боттанып турар. Бистик партиянык Тайбын программадагы лекциянык даштыкы мункагызы Совет Эвээшкенин бугууга уластырып, оң иштинде Совет Тываның ажилчы чоннары ижи-биле лекция, тайбын камгаланын хөзүңгө боттарының күш-ажылчы төлөптүг үдүн кириштирил келеген болгаш кириштирил-лаа турар.

Кижик төрөлөгө каячар-даа аажок улуг өлүм-чидими болгаш материалдык көгөрлөдү таварыштарын өсөтү далай доозууга бээр үең чыл ашкан. Халаыт дайының үржү таварышпаан өгү-бүсө Совет Эвээшкенин барык чөй. Төрүн чуртунун коста-газы дээш, фашизмин аспаанда кижик төрөлөгөни камгалап алып дээш 20 миллион аажок совет кижилер оң дайыгы амы-тынын өскүрүп. Ынчангаш бистик чурттуг бугууга уластырып чер бөмбүр-ээне бижыг тайбын хөзүңгө мөддө мандып турар дээш тайбын камгалачкыларын мурнуку оодурууда чүткүдүг туржуп турар.

Калбак делегет чуртувустун бугууга уластырып, Тыва АССР-ниң райондарында, хоорайларында Тайбын камгаланын совет фондузунга дузаларынын комитеттерин амылдап турар. Хөй-ниити эгелээшкенин бугууга уластырып, оң иштинде Тайбын камгаланын хөзүңгө боттарының күш-ажылчы төлөптүг үдүн кириштирил келеген болгаш кириштирил-лаа турар.

АЖЫЛЧЫН КҮЖҮН КАНЧАП ЧЕТЧЕЛЕП АЛЫРЫЛ?

Күш-ажылчы куралдарын чөмүшкениг, таарымчалык кылдыр амылдап — боттандырып совет экономистерин болгаш ажил-агыл удуругулуларын мурнууда турар турар шикшиги айттырдыр.

Бистик үлөстүрүсү тургучулдыг үеңи дугузууда ажилчы күшү төрө санын-биле ач келеген болгаш. Сөлдү чылдарда байдал өскүрүп. Амгы үеде бистик улус ажил-агылында терек кырында ажил кылдып шидар-ла бугууга эр кижилери болгаш ажилдап шидар бергендерин бештиң дөрт кезин хара туккан бооп турар. Бо беш чылда кижилери бийик болгаш дузалы ажил-агылдарында хөстөрүнүң күсөл-биле чурттуг күш-ажылчы куралдарынын ниити өздүлениниң чүгө 1,5 хуузу алып. Ол мезгилде ажил-агылды бугуругуле төрөлөгө ажилчы күжүнүң немей келери дыка эвээшээр. Ол беш чылдык иштинде чүгө 8,5 хуу болур.

Улус ажил-агыл ажилчы күш-биле хандырылган кол-ла чүдүү амыктар алаар. Ынчангаш чогуу-на олардан немелде күш ач тургаш, күш-ажылчы куралдарын өздү-дөтүрүп.

Кейжиде, тайбын камгаланын хөзүңгө төлөптүг үдүн кириштирил турар. Оларны оң бунинг чагай хөзүңгө бугууга билингер. Төрүп каян ажи-толү эвээшкениг чуртказы, дайының халаыны таварышпаан деп изиг күзөлдө иедя артык кым-даа илередип шидавас. Ие кижиниң чүрээни кыйгызы— бугу делегейге бижыг тайбын! Барыш-Хемчик районун чурттакчылыг бугу суурларынын хөзүңгө тайбын камгаланын хөй ачка-хөреңгени кирген.

Бо ажил Бай-Тайга, Тожу болгаш Чоюн-Хемчик районнара эки чоруп турар. Кызыл хоорайда хөжүм-ши театрын, республика эмелдезини, Иштик хөректөр министр-ствозунуң комсомол хөоркомунуң төлөлдөгө болгаш район комитетиниң коллективтери Тайбын фондузунче эвээш эвээ түдүг ашканы шилчиге.

«Дамырактар каттыжыш далай болур» деп улустун мерген үлөстөр домаз бар. Бугу делегейин күш-ажылчы кижилерин чыл кирген хөзүңгө чуртунуң чөмүшкенин киргезип, империализмин дүрбөзүгө, империализмин дүрбөзүгө бөдүктөрүнүн бугу-ле кордашкыларын ойтуу шаварына улуг күш болур. Ынчангаш тайбын камгаланын бистик республикада комитет бөдүзүн ажилчы моон сонгар улус илдепкейлер.

Патриоттуг эгелээшкени

Европага аймык чок чорук болгаш кады амылдажыла талазы-биле Хельсинкиге болгаш Човулел хуралдык кыйгызын чыгып келген болгаш бистик санымын боттандырып турар. Коммунист партиянык Совет хөзүңгө, СЭМП-ниң Тайбын камгаланын хөзүңгө боттарының күш-ажылчы төлөптүг үдүн кириштирил келеген болгаш кириштирил-лаа турар.

МАЛЧЫН ӨГ-БҮЛЕ

СЭМП Төп Комитетиниң партияга, совет улуска Кыйгызын танышкан. М. Семис-оол улам белеткен социализм хөзүңгө алган. Төрүтүр чүс хойга онааштыр 105 хураган, хөй бурзуңу-не 2,7 кг дүк, бөдүүн күжү-биле 100 центер сөгенин белеткээр — доозуучу чыла малчынык соруугазымын.

Монгуш Соруктуевни хөй ажилчыга эм чээрби чыл болган. Ажилчыда дуржулганы бижылгашпаан, дүгүзүндө бөгүн, а даарта оон-лаа бедик көргүзүлүг болурунга бугу-редик ажилдап турар.

Ажалдады эки, күжү семс маалык продуктуу-лаа бедик, оң чан төү-лаа боткур, дүрген мандык болур. Малчынык хөзүңгө оң ажилчы-биле холбошкан. Бо чыла ол төрүтүр чүс хойга онааштыр 110 хураган, хөй бурзуңу-не 3,4 кг дүктү алган, сөгөн белеткээр соруугазымын 200 центер чедир дээш могаг чок ажилдап турар.

Бо бугу чедикшинде малчынык калайы, район Советиниң депутаты Монгуш Кара-Базаның үндөп ажилчыга база киргени демделээр хөре-к. Ол чүгө бо чыла бөзия 290 хураганга сакманын өстүргөн.

Бүзүрээр мен

Делегейин бугу-ле тайбын камгаланын хөзүңгө боттарының күш-ажылчы төлөптүг үдүн кириштирил келеген болгаш кириштирил-лаа турар.

Европага аймык чок чорук болгаш кады амылдажыла талазы-биле Хельсинкиге болгаш Човулел хуралдык кыйгызын чыгып келген болгаш бистик санымын боттандырып турар. Коммунист партиянык Совет хөзүңгө, СЭМП-ниң Тайбын камгаланын хөзүңгө боттарының күш-ажылчы төлөптүг үдүн кириштирил келеген болгаш кириштирил-лаа турар.

ЧУРУКТАРДА: хуралдык киржикчилериниң кыйгызын хөзүңгө ач турары. Индирде—комбинаттын директору Т. П. Черновиниң санал берип турары.

А. ЗАИЦЕВИЧ фотолары.

Калбаа-биле танышкан

Европага аймык чок чорук болгаш кады амылдажыла талазы-биле Хельсинкиге болгаш Човулел хуралдык кыйгызын чыгып келген болгаш бистик санымын боттандырып турар. Коммунист партиянык Совет хөзүңгө, СЭМП-ниң Тайбын камгаланын хөзүңгө боттарының күш-ажылчы төлөптүг үдүн кириштирил келеген болгаш кириштирил-лаа турар.

Европага аймык чок чорук болгаш кады амылдажыла талазы-биле Хельсинкиге болгаш Човулел хуралдык кыйгызын чыгып келген болгаш бистик санымын боттандырып турар. Коммунист партиянык Совет хөзүңгө, СЭМП-ниң Тайбын камгаланын хөзүңгө боттарының күш-ажылчы төлөптүг үдүн кириштирил келеген болгаш кириштирил-лаа турар.

ЧУРУКТАРДА: хуралдык киржикчилериниң кыйгызын хөзүңгө ач турары. Индирде—комбинаттын директору Т. П. Черновиниң санал берип турары.

А. ЗАИЦЕВИЧ фотолары.

Саянда ГЭС тудуш турар

КРАСНОЯРСК КРАЙ. Саян дагларынын эдээне төлөвизин күчүзү 6,4 миллион киловатт ГЭС-ти кылып турар. Ол дээр-ге делегейде эң улуг электри станциязы болур. Ол 1978 чылда электри энергияны бээр. Амгы үеде Саян-Шушенское станциязынын тудуштары кидин-түлүк ажилдап, октябрь айда Енисейнин унуу боорунга белетке берген.

ЧУРУКТА: хемнин солагай талазында оңгарнын чалдар ажилдары.

Ю. БАРМИНИН фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Башкыларның август хуралдарында Выжыг Вилитиг Ажылчын кадрлары велеткээр

СЭКП-ның XXIV съездинин шийитирлерин амьдалга боттандырышкан, оларга СЭКП ТХ-ның болгаш ССРЭ-ның Министрлер Човулдунин 1972 чылдың июнь 23-теги «Профессионал-техник өөредилге системаны улам ийни сайыртаймылар дугайында» доктаалы уурдуга болдуруп. Тыва АССР-ның улус ажыл-агыйыга мергежилдик ажылчыларын белеткээрин улам ийни калдыртыр болгаш өөредилгенин шынарлы экижилер талазы-биле профтехөөредилге черлери тодаргай ажылдарын кылып чорутканын профтехөөредилге эргелелинин начальниги Н. И. Чыдааня икестелиге чугаалаан. Профтехөөредилге черлеринин ажылдакчылары тоску беш чылдың планын онаалдары боттандыран талазы-биле көскү ажылдарын кылган. Чижээ, эртен өөредилге чылында бүгү хевирлерге белеткелдерин өөредилге хузуу 99,8 болган азы 846 кижиле шыгалдаарын тууду эргеленир. Эртен чылын эргеленир ийи ортумак профтехучилищени 245 кижиле доостурун үндүргөн. Мергежилдик кадр ажылчыларын белеткен үндүрер талазы-биле аки челинширинин Ак-Доурак хоорайының № 3 профтехучилищенин ажылдакчылары чедип алганнар, план

күсселер, сургуулар доостуруп үндүрер талазы-биле планын ол учулме 100 хуу боттандырып шыдаан. Республиканын профтехөөредилге черлеринин ажылдакчылары овалу үеде өөредилге-материалдык базаларын алдыр талазы-биле ажылдарже удуз кичээтэй салып турар апарганын икестели оон ийи демдегези. Өөредилге хергелер көргүзүп материалдык, техниктер херекселдер-биле чөлөөленип, деритинин турар, өөредилге кабинеттерин дидактикага болгаш өөредилге-методиктик материалдар-биле хандырып, ол ишкан башкыларын болгаш мастерлеринин ажылдары черлерин чогадыкчы ёзу-биле дерип ап турар апарганы таарымчалыг. Ол талазы-биле эки чүүдлерин Кызылда № 1 көдээ ортумак профтехучилищени биле Ак-Доурак хоорайының № 3 профтехучилищени кылып алган. Ол бүгү башкыларын,

мастерлерин теоретиктиг болгаш бугурулгечи өөредилгени методиктиг белдик дөңгөлөг челин чорудар арганы берип турар. А сургуулар оон ханга болгаш выжыг билгенин ап турар апарган. Мергежил аайы-биле доозарыптып экзамендеринге № 1 болгаш № 3 (Ак-Доурак) училщенин база Кызыл хоорайының № 4 профтехучилищенин чымыл сургууларын выжыг билгенин, ажылды кылып билгенин, мергежилдин көргүскенер.

Мастерлерин болгаш башкыларын дыка хойу онаарык мергежилдеринге сургууларын өөредилгенин хевирлерин болгаш аргаларын чаартып, чаа депшияленип чүүлдери шийээдиш ап турар апарганы таарымчалыг. Сургуулар амгы үеин бугурулгечорудуулазынын нарын болгаш харысалгалыг талааларын

ханы шийээдиш ап, теорияга болгаш практикага өөренип турар. Ол дээрге башкыларын болгаш бугурулгечи өөредилге мастерлеринин боттарынын ажылдыг харысалгалыгын белээдиш, өөредилге үезинде куш-ажылды эртемге үндүзип, проблемалыг болгаш программалыг өөредилгенин калып-ба-биле хергелер турар апарганында болуп дээрзин кыла кестелти болгаш конференцияга сургууларын икестелин чорударып, кичээлдеринин дугайында илеткел кылган Кызылдың № 3 профтехучилищенин директорунун өөредилге-кижизилге ажылынын талазы-биле оралакчыны Э. М. Афанаскина онаал аптыккан. Ол талазы-биле көскү челинширинин башкылар В. Г. Самойлова М. В. Карошкина, В. И. Панин, В. И.

Плетнев, Л. Н. Шурышева, В. А. Корольва, Л. Ф. Хасанова, В. Т. Сидорчук, В. М. Тихонова болгаш өскелер-дээ чедип ал шыдааннар. Конференциянын илеткелчилери болган аңаа санал-опал солушкан шийтерин профтехөөредилге черлеринде сургууларын кичизилгезинге холбашкан айтырылгала доктал, ону ханы аналгезин солду. Бо талазы-биле четиштерин, шүүмчүлөгө таарышканыр-дээ, сагыла-чурум үрээр чоруктар-биле демисежиринин челиншир аргаларын тыва бертер-дээ бар. Келер үеини ажылчыларын белеткээринин, оларын ёзудат патриотчулар кылдыр кичизилгезинин талазы-биле эки чүүдлерин училщелерге организаастап эртерилгезин, Сургалгы кижилер-биле ууражалга кезээлери, «Мергежилге дээрден конкурстарын билдик болгаш солун кылдыр органи-

застан, мууракчы профтехучилищелеринин үдегерин-биле сургууларын дагымчыларга быжыг-лаары дээр чегелер аргаларын база амылган турар. Учылщелерге өөренип турарларын удуз сонуургалык уран чүүдүлү бот-тымыгыр коллективтери чаалап ап турарын айтыр херек. Чокота чаа организаастаттыг профтехөөредилге черлеринин сургууларын дагымчыларын тургустунган иренин болгаш тапшыртып ансамблин Кемерово хоорайга болуп эртен зона коруделениге республиканын ат-алдарын челинширин камгалар шыдаан.

Ол бүгү-биле чергелештир өөредилге-ажылдык ил тегилг ажылдарда ам-дээ челир кылдырмаан чүүлдөр болган шыгыр четиштеринин барын конференциянын киржилчилери боттарынын саналдарынагы шыгыр шүүмчүлөгө, ону адырын аргаларын чугаалааннар. Чижээ, Кызылдың № 1, 4 профтехучилищелеринин башкылар коллективтери (директорлары К. Ф. Шийтеги, В. Т. Блинов) сургууларын өөредилгени ара каар чоруун соксидип чалдыкка, эртен өөредилге чылында безин ук учулщелерден ийи-бүрү чыгалдынар-биле 94 кижиле үнүп чоруткан, оон иштинде № 1 училщелен чыгалган чок — 30, дортук учулщелен — 46 кижиле өөредилгени ара катган. Ол ишкан өөредилге шыгы үрээр чорук учулщелерде ам-дээ дээрже-биле турары дүвүренич.

Беш чылдың шалыпчызы ХАВЫЯАЛЫГ БРИГАДИР

Ада-чуртун Улуг дайымын киржикчизи чорал, ам Кызылда тууду бригадир Михаил Данилович Шиповаленко-биле удуз туудуга демээрэжип чарышкан дег, ажылдык турар мен. Ол ам бежен хар аял дүжүп чоруур кижиле. Дайы чыларын оон дайымын оруу Орел, Курск туулушкунулаан эргеленир. Берилге чедир туудушкан дайыкчыларын бээрээ.

Дайыны чыларын, эртен бөгөлөөк оон сактып чугаалаан бээр. Ол калдык-кылдыг дээр бөгөлөгө таарышпаан дээр. Иш, сож-дээ хүнер эртен. Аң-нутту, мы-сымын кара-биле көрүп-дээ чоруту-ла ийлаан. Октар дээрге долууду чалыкчип чагганы дег сактырдыр болгай деп, ол чугаалаар. Алардан балдырар аар бомбалар кара черин буза-чаза теспип тургачыг апарар.

Польша Улус Республиканын төвү — Варшава хоорайынын хостаагы дээр оон ССРЭ-нин Дэйла Советинин Президиумунун Чаралы-биле Кызыл Сылдыс орден болгаш медалдар-биле шаптыган.

Михаил Данилович ам Кызыл хоорайында сес чыл амы үеин дургузууда тууду бригадирлер турар. Оон бригадалык Ленин куудумчуунада 4 ө-бүлө чурттаар, Енисей хвар-талында 60-60 ө-бүлө чурттаар, беш казг ийи бажыны кылган. Сөөлгү чылдарда Щетинский-Кравченко, Кызыл партизан куудумчуларын аразында хой ө-бүлө чурттаар бажынын база олар тууду, ажылдала кирген. Тыванын найсылалдык 12-ги кварталының Топографическая куудумчуунада 60 ө-

бүлө чурттаар бажыны олар 1974 чылда тууду доосканнар.

Бо туудуку эжиниң дүртүп берген бажымын дөртүп калдында чурттап турары-кысты селки ханымын-биле чугаалаккан тур мен. Михаил Данилович бригадалык тоску беш чылдың эртен чылымын планын даалгачырын ай санында челинширин боттандырып келгенин сактып ор мен. Оон бригадалык туудуку бригадалар аразында социалистик чарыштың удааларына тилекчкан болуп келген. Мурнакты бригадалар туудука ул чылдарда толенит ажылдап, бригадалык ажыл-көргөзүп эки башкылар келгенин дээр, бо чылдың чымылында Куш-ажылды Алар орденинин III-кү мергежи-биле шаптыган. Доозуку чылдың эртен чеди айдарынын планын олар база амыр күөстөгөн. Тууду-монтаж ажылдарын чымырнын талазы-биле шалыпчы болуп, ол үеин дургузууда 220 муң рубльдин тууду ажылын олар шийээдиш алганнар. Оларда ам беш чыл планын күөстөптерини арганы бар алган.

Эң Шиповаленковун бригадалык амы үеде аэропорттуг бугурулгеч-техниктиг баазанын бажымын туудуун кылды турар, СЭКП-ның XXV съездинге азыр болдурун социалистик чарышка киржиш, шалыкч ажылдап турар бо бригадалык ул удуз туудуку бо чылын эжжизилгелер кирер сорулганы салып алган.

С. САНДАН,
«Шымың штаттан дашкаар корреспонденти».

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Делегейниң херээженнер чылынга тураскааткан

ПРАГА. Клемент Готвальдын Прагада музейинин залдарын ам херээженнерге тускайлап берген. Музейде ЧССР-ге херээженнер шимчээшкенин көргүдөш, чехословак ийитилеге херээженнерин күш-ажылы, дыштаналганы, амы байдалын көргүскен дегелгени ажыткан. Ону делегейин херээженнер чылынга тураскааткан.

Амы үеде херээженнер ийитилегин ден эргелик кезигинери, Чехословакияны уаус ажыл-агыйында ажылдап турар бүгү кижилерин 47 хузуу болуп. Балык самгалаты, чырыдышкын, культуру, хандырылгы шыкка ийитилг азырларда херээженнер ажылдакчыларын 70 ажыг хузуу бооп турар.

Социализмни оң удуз чаалап алышканы — херээженнерин өөредилгени болуп. Олар чуртта дээди болгаш ортумак тускай эртемилеринин ийитилгенин барык чартыг бооп турар.

Оон-оң мун чехословак херээженнер күрүенин башкыларында киржин турарар. Олар федералдыг хуралдын, чөк болгаш словак национал чөвүддеринин, эрге-чагырганын чер-чер органдарынин депутаттары.

КОПЕНГАГЕН. Маңда Даниянын херээженнеринин ийи хонук иштинде фестивалы

бооп эртен. Ол фестивалга ийи-бүрү шуулаганнар эртерген, аңаа 100 муң хере кижиле кирешкен. Хой илеткелчилер боттарынын саналдарына херээженнерин амылгач болгаш ийитилеге амдыралынын бүгү талааларына оларга эр улус-биле дег эргели тыпсырын илгезен. Фестивалды киржилчилери мадыралык америк патриот Анжела Дэвидсон чугаалып удуз сонуургалдык дивизионар.

БУЭНОС-АЙРЕС. Аргентинанын найсылалында херээженнерин национал студияны ажыттыган. Ол съезд херээженнеринин делегей чылынга холбаштыр болуп турар. «Дег эрге, дөгүдө, тайбын» деп доозулар-биле эртин турар ол съездинин делегаттары Аргентинанын херээженнер шимчээшкенин айтырылганын, оон тайбын хандылар херекке салган улун чугаалаккан көвлөр.

ДЕЛИ. Индиянын найсылалының «Литература чөвүлө» Делиге литература симпозиумун эртерген. Аңаа хилил, уду болгаш педдаг дилдер кырынга шүлүк бижип турар Индиянын сурагы херээжен шүлүкчүлери киржики. Симпозиуму делегейин херээженнер чылынга тураскааткан. (СЭТА).

Херээженнеринин ажыл-амдыралынын байдалын экижилери дээр, чон хуштерин калы кылган чазак программалык амылгач боттандырып амдыралга боттандырып дээр демиседе миллион-миллион херээжен чонну хаара тударынын калбак кампаниянын Франциянын коммунистери чорудуу турар.

ЭКОНОМИКТИГ ПРОГРАММАНЫҢ КУУСЕЛДЕЗИ

ДЕЛИ. (СЭТА-ның корреспонденти). Июль 1-де чарлаан Индий чазактың экономикага программамы амдыралда челинширинин-биле боттанып турар. Ол программа үелеттинин болгаш көдө ажыл-агыйын бугурулгенин чорудуур. Индияны чуртканын чонунун калбак массаларын эрге-ажыктарын хандырып сорулганы салган. Чуртун элээн каш штаттарынын хойду үндүрер хуралдары таргачыларын хуралын чок кылырын болгаш эрге өрелер дээр ажылдап бээрин хон-

ругдарып юридиктиг чорум-биле тургускан. Чуртун элээн каш штаттарында удуз помещиктерин артыкшылдык черлерин халырып, оңу чер чок таргачыларга болгаш көдө ажыл-агый ажылчыларына уап турар.

Индияны чазактын чыныгы информация болгаш паралага бөвүлүн СЭТА-ның корреспондентинге дыпталканы-биле азыра, Харнава штаттын чазак чаа программа ёзуура 59 муң акр (акр-0,4 гектар) черин таргачыларга уап берген, августун орту-

зулда Ассамга черин таргачыларын 10 муң ажыг ө-бүлелери алганнар.

Чуртта амы байдалын эки талазы бола, инфляцияны челинширин оокургатканы болгаш массалык хергелээ бараларында база аш-чегме өртеректи чигелгени болуп. Чижик салгыжылга, «жара ылооту» хергелгенин, таргач болгаш аш-чегме чымырларына удуз, а ол ишкан хуу капиталдын үндүрүп контролон күштелдиргенин чуртканы чон тектир турар.

А. АРХИПОВ.

ТИМОРДА БАЙДАЛ

КАНБЕРРА. (СЭТА). Дилден келген мерзони ёзуулар амыр-га, португали Тиморун губернатору Л. Пьерин Португалиянын чазакка чоруткан телеграммалында ол ортукулга байдалды дүшүрүгү деп ерэн турар. Телеграммалда чугаалап турары-биле амыр, амы үеде ол хоорайда Тиморун хамаарышпас чоруту дээр Революстуг Фронтунун (ФРЕТИЛИМ) болгаш Тиморун Демократтыг амылдан партиязы (УДТ) чөвөктерин боттотканын аразында калдык доккун атылажымын боттотур. Дилдин бажымын амы чартык келин тыва-талы болгаш мивалар чымыр-кымырны ургезен, өнериг болгаш суг-биле хандырылга удузган. Элээн каш кварталдар УДТ-ның холудуа турар. Амы үеде ФРЕТИЛИМ-нин төлөөлери хоорайын хой келин тууду турар. Португалия шеригер далай өргөзүн камгалан турар. Ийи Тимордан көжүп чоруту дээр бир муң хере кижиле манат турар.

НЬО-ИОРН. (СЭТА). Португалиянын даштык херектер министрин М. Оливейра Руйну КНО-нун чыныгы секретарынын алынга чага чоруткан, бо чымын августун 10-дан бээр Тиморда политиктиг байдал дык баксыраанын айткан. Тиморда чөвөктер ме-сидежилдиктер дугайында Португалия ханымы-биле сактып салып турар.

Португалиянын чазак байдалын шимчээрларынын барымылаан, ол ортукулга үнүп чорутуун күөкчүлери көжүреринин талазы-биле дуудулан керүүчү Австралиядан болгаш Индонезиядан дилгел.

Португалиянын чымырларында турар бугу деваскелерин, оон иштинде Тиморду-дээ колония болурун хостарын күчүлгү чедиргени белекин Португалиянын чазак толаргай-биле балдыканын чага-да база айтып турар.

СИБИРЬДЕ ЧАА ОРУК

ТОМЕНЬ ОБЛАСТЬ. Тюмень-Сургут аразының 700 километр шөвүлгөн чаа демір-орунда поселдер чоруп эгелен. Барыны Сибиринин соңу чүүндө нефть-биле байлак черлерде нефтингерге, геологтарга, туудуужуларга, энергетиктерге амылгач чүкүтү өөртенг баштайгы шийелонор чете берген. «Тюмень орук тууду» болгаш өскө-дээ тууду организаацияларын колдотканы бо орукту айткан хуусаанында эртен доозулки. Чаа орукту дык нарын черде тайга-сынын, малга-баларын болгаш Обь хемин таварып кылган.

Ол орук нефть казар районун чурттуг үелетир төптери-биле холбаштырар, оон хөгүдөленип шимчээрлар.

ЧУРУКТА. Тюмень-Сургут аразының демір оруунда Обь хемин келкен ийи километр узун көвүрүчүн сөөлгү ажылдарын кылып турарын.

И. САПОЖКОВТУҢ ФОТОУ.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

АНГОЛАДА БАЙДАЛ

БРАЗЗАВИЛЬ. (СЭТА). Анголадан келген медалдарын ёзуулар амыр, чуртун административтик төвү Луандада комедант шыгы дүжүргөн. Анголаны Хостаарының Национал Фронтуну (ФНЛА) дээр организаациянын бо чылдың апрель айда үндүргөн бо-чөп-сөккүт үүлдешкилеринге холбаштыр комедант шыгы доктааткан турган. Анголаны хостаары дээр Улуучу Шимчөөшкенин (МНЛА) долу аргезинде турар ол хоорайда байдал чоруту оожурган кел чыдар. Албан черлери ажылдап турар, салыг-наймаа тургустунган. Эрге-чагырга черлери чонну аш-чөм продуктулары болгаш калбак хергелдешти баралары-биле хандырып дээр чутула хемчеглерин ап турар.

Иччалаа-дээ ФНЛА-ның калдык-дошун шаап чалаалыкчыларын МНЛА-нын шерик келетеринин өйүр шаап турар черлерде байдал дүшкүрүгү хөөсөр. МНЛА-ның шериглери тулушкунулар үезинде Перейра-ли-Эза, Хумбо болгаш Рокалас дээр чуртканык черлери эзел аптаган. Олар Намбиби-биле шыгыраан 30 км черде турун

турар. Амы үеде МНЛА-ның көскелери Куене хемде платинада 70 км черде чоруп турар. Ону Мурнуу-Африка Республиканын шериглери укур-дүрүк чок ёзу-биле эжелеп алган турарын билдиктер.

НЬО-ИОРН. (СЭТА). КНО-нун чыныгы секретарынын амын Португалиянын даштык херектер министрин М. Оливейра Руйну чоруткан чагаалында Анголада амы байдал Португалиянын чазактын шыгыны агыш салып турарын ийтергек. Португалиянын чазак, база-ла мурун-улазын шыкка, Анголанын деваскелеринин бүдүн болуру дээр, сепаратизмге болгаш ол африк чуртун ийитки херектеринге даштыкчылар холгаар-лашканыга удуз чуртун турарын оон чагаалында айткан.

Португалиянын чазак КНО-нун дуулажымынга болгаш дегелгезинге ийетип турарын ол чагаала демдегези. Оон дуулазы-биле азыра, эрге-чагырганы ангола төлөөлөкчилерге доктааткан хуусаада даштыкчы бээр хуусаага үндүлүп, бо айтырыгын политика талазы-биле шийтерип, Анголада байдалы чөгүмчүлө болурун шыдаар.

ӨРТЕК УЛГАТКАН

НЬО-ИОРН. (СЭТА). АКШ-та школа дегелге, өөредилге херекселдеринге өртектер үргүдүп улганды турар. Ийи дүрбүжө, өөредилге чылымын бугурулгече школалыкка тускай базаларга барган американар боттарынын хараганга бугурулгезин өртектер анык-дала улгатып зөөс. АП агентилегиниң дыштаналгы-биле азыра, харин-дээ дегелди удуз шурашканын кылган.

Бо чымын школалыкка ба-

зар үезинде өртектер 25—30 болгаш оон-дээ артык улгатып бар. Бүгү-ле чүүлдөр, каралдардан хандырылгачы чедер, порфөвьерлер ийи-хөп-чөк челин улам удуз өртектер апарган. АКШ-га туруп келген шаг-шаалдан бээр чаңчыл ёзуулар өөредилге чылы эзелээр-ге, школалыкка калдык-дээр чаа ийи-чөк салып бээр чурум бо чымын үрелетер апарган чымырлар чыгарып айттып турар.

Улусу-демократтык турмушу бийиктикке жеткенин, буга жетишүү үчүн...

Араттарга эң баштайгы СОЛУН

(«Шын» солунунун төөгүзүндөн кыска очерк)

Теп Комитет оларга моор дым билдир ийн ажилдагы баа негеп берген. «Красный пахарь» солунун болгон...

зип, араттарга ому номчуу баары-биле коруттар. Бир өгдө солун келген деп...

тикти чарымдыкчыныче улук кичинеги салып турган. Парлаттыгы турган материалдар бижик библис улус...

1927 чылдын сентябрында эгелеп «Танды Тыванын шын» солуун улук кемчээлди үнүп эгелээ...

«Танды Тыванын шын» шажына уаур ажилда база шынтыгынын биле чорудуп турган. Шажынын хоралык суртаалын, ламз, хамичи хуурмак мегени сойлаан материалдар, шажына чоууру кижилер дугайында шоудур...

НОРИЛЬСК. «Таймырский» деп күрүенин бугурун ажил-агыйында иви кескидеп унталарын—кастап дааран илктери болгон бөрттери бугуруу талзын биле иех амыттыган.

ЧАМДЫК БОДАЛДАР

Мээң бир бодалым болза калдым-даа чогаалды, хамичи мурунда, төрөн дымлы кырынга парладары чугула...

майы барган чогаалдары чогуу элериңе дамчыды берип, эшинг саялыи бижигилеэн чагаалары чорудуп турган бис.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

- АВГУСТ 28-ТЕ МОСКВАДАН 9.00—Дамчыдылга программалары...

АЖЫК ДЭЭР АДААНДА...

Вологда областы. Дарвин заповедниги 30 чыл болгон. Рыбинское суг шымжамынын барыи эриниңе чок муң амык гектар черде ол шойлуп чоруткан.

Заповедник азы-бүрү өртем-шынчылар албан черлеринин шынчылар ажилдарына, биолог студенттеринин чылдык чалгы практика эртирер базасы болур.

ТЫВА ШҮЛҮК ДУГАЙЫНДА

Тыва чечен чогаал, эң мыйың ооң кол жазып—позия улустун аас чогаалын үндөйи кылган хөгжүп келген.

Түрк дым талзы-биле өртемдө У. Байура чамдык тазарымгаларда тыва дымла уларенин сөстүн эгизиле тазарып турарын шынчылыг баары биле баштык көргүсөк.

Бөгүнгү бо байырлалдың эге бажы Чалым шагынды кустук хуун сактын ор мен—мында одуругу бүрүзү ол ийн амык жүктүгү.

Амык тыва шүлүктүн бижитинин турар системасында болгон мези бичин дуржулган хайгаарып көргө үстүнде алаанымыс авторларын кылган түнөөллери шым болуп турар.

Бичалза-лаз силлабиктик, уларенине болгаш одурууларын санын санаар эвес, а амык жүктүгү санын эвес, система амымында тыва шүлүк чогаалында колдап турар болгаш номчуучуларын эстетиктег негелдезин хамарып турар.

Тыва шүлүктө тоиктик системанын көстүп кээп турары—бистин шүлүк чогаалымыс улустун аас чогаалында шүлүктөрдөн аныгылаан бар чорудуруу кереллеп турар.

АВТООРУК ТЕХНИКУМУНУН СУРГУУЛДАРЫНГА

Кызылдын автоорук техникумунун сургууларынын башкылар-биле ужуражым-кымы августуң 30-де 9 шак 30 минутада болур дээрзин чарлап тур.

ӨӨРЕНИРЛЕРГЕ

Физика-математика факультетине немдеде хүлээл алышымын чорудуп турары күрүениң Кызылда бажым институтунун бот-өөрелдиге сабыры чарлап тур.

АНЫЯКТАР ЧЕМПИОНАДЫНДАН

АФИНЫ. Олимпий ойнаанын чурту, буруну Заалада черге чик алеттика талзы-биле Европанын үш дугар аныктар чемпиондалы болуп эртен. Чалым назыи спортту даамгышыкында шыгалдын туткан.

вис терини эки түнөөллери көргүсөктер. СССР-ниң улустарынын спартакналымын чемпионун, Рига чурттуг, 16 харлыг Леолита Болонине коюну 60 метр 62 сантиметр шыгалдыкка, а старполочу Иван Громов—77 метр 92 сантиметр октаан.

АҢЧЫЛАР, БИЛИП АЛЫҢАР!

Бо чылдың чалыг-куску уелеринде туула болгаш суг куштары 1975 чылдың августуң 30-ниң дал бажымдан 1975 чылдың сентябрь 30-ге чедир айыларын чопшээр.

ДАМЧЫДЫЛГА

- 18.50—«Татар гармошкарлары. Фильм-концерт. 19.05—Телемеллээр. 19.20—Чарлаалдар, реэлама. МОСКВАДАН 19.25—«Спортлото» тиражи өнүгүт.

АГААР

Бөгү республиккага булуттагылал кээп турар хүн болур, шым шоолуг дүшпес. Соңу-барыи утгалышымын хаттын дүргени секундада 3—7 метр. Агаарын температуразы дамыг черлерге 12—17 градус, оон артыкларына—17—22 градус чылгы.

РЕДАКЦИЈАНЫҢ АДРЕЗИ: Шыкык 667 000

Базыл. Шетинкин-Бравченко студиялуу бажы № 3 ТЕЛЕФОНЫ: Редакторун 24-63, редакторун өрөлөкчүларыны 35-24, пропаганда кылдыныи 31-76, тарымсалалы секретарыны 23-35, өртөйгө амыгар кылдыныи 37-13, культура кылдыныи 23-54, кезде амыгар кылдыныи 21-47, улустуң кылдыныи 23-54, чагаа кылдыныи 41-27, аформалыи база совет тургузуп кылдыныи 20-60, корреспонденттарыны 27-41, бутгалтерларыны 50-22, солун келбей барганга 32-75, телефонче болгаш.